

הרב יהודה הלוי עמיהי

פרחים בשמינית

שאלה

בני משפחה הזמינו לחגיגת בת המצווה של בתם סדנת שזירת פרחים, ולא ברור מהיכן הפרחים. האם הם יכולים לקיים סדנה זו בשמינית?

א. האם הייבו בעקירה?

ברור שבפרחים אלו אין דין של ספיחין, מכיוון שספיחין היא גזרת חכמים על פירות הנאכלים,¹ וכאן הפרחים אינם נאכלים. כמו כן לרוב הפוסקים גזרת ספיחין חלה רק בצמחים שיש בהם קדושת שביעית,² ואין בפרחים אלו קדושת שביעית, שכן אין בהם לא טעם ולא ריח.³ כמו כן אין בפרחים דין ש'הנוטע בשביעית יעקור'.⁴ אחד הטעמים שחייבו חכמים עקירה לניטע בשביעית הוא שמא ימנו שנות ערלה ויראו שהעץ ניטע בשביעית, אבל בשאלת הפרחים אין כאן פירות, וממילא אין סברה שיחייבו עקירת הנטיעה. ואפילו אם נחוש שגזרת העקירה נובעת מהסברה ש'נחשדו ישראל על השביעית', אנו לומדים ברמב"ם⁵ שאם עבר זרע פול המצרי בשביעית ולקט בשמינית, הירק שנלקט בשמינית מותר באכילה, ולא קנסו אלא את המגדל עצמו (או יורשו), אבל הפירות לא נאסרו.⁶ למדנו שלא קנסו את הפירות עצמם ויכולים לאוכלם לאחר השביעית, ק"ו בפרחים שאין בהם קדושה כלל לא מצאנו שאסרו את הנלקט בשמינית, ואין אנו גוזרים גזרה מעצמנו. אומנם דעת הראב"ד היא שאם נזרע בשביעית כבר נתחייב בעקירה, א"כ לכאורה משמע שהפרחים הללו אסורים מכיוון שהם נזרעו או נשתלו בשביעית. אלא שיש לעיין בכך שמא גם לראב"ד החיוב בעקירה הוא רק במיני מאכל, אבל בצמחים שאינם בני אכילה אלא לנוי לא קנסו כלל.

ב. המבשל בשבת

נחלקו ר' מאיר ור' יהודה במבשל בשבת במזיד - עד מתי הדבר נאסר. לדעת ר' יהודה: לו - הדבר אסור עולמית (ויש אומרים שלא דווקא לו אלא גם למי שבישלו בשבילו), ולאחרים - מותר במוצאי שבת. לעומת זאת לדעת ר' מאיר במזיד מותר לו ולאחרים

1. רמב"ם, הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ב.

2. עי' שבת הארץ, פ"ח הי"ד אות ב.

3. עי' שבת הארץ, פ"ז הי"ט הערה 9.

4. עי' רמב"ם, שם פ"א הי"א.

5. רמב"ם, שם פ"ד הט"ו.

6. עי' מהר"י קורקוס, לרמב"ם שם וכס"מ לרמב"ם שם בהסבר השני.

במוצאי שבת. לפי ר' מאיר אין איסור עולמית אפילו על מה שהתבשל בשבת במזיד, ומותר במוצאי שבת מיידית. ה'שלחן ערוך'⁷ פסק שאסור לו עולמית, ואילו הגר"א הקל שהאיסור הוא רק עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת מותר אפילו למבשל עצמו מיידית. ה'משנה ברורה'⁸ כתב שבמקום הצורך יש להקל כדעת ר"מ בבישול בשוגג, אבל בבישול במזיד משמע שמחמיר, שלו התבשיל אסור עולמית (וכפי שכתבנו שיש אומרים שגם למי שבישלו בשבילו אסור עולמית). למדנו מכאן שהעובר על איסור תורה במזיד לר' יהודה אסור עולמית ולדעת ר' מאיר רק עד מוצאי שבת לו ולאחרים.

ג. העובר על איסור דרבנן

ה'ביאור הלכה' (סי' שיח ד"ה המבשל) כתב שכל הדין שבמזיד אסור לו עולמית הוא במבשל מדאורייתא, אבל מה הדין של מי שעבר על איסור דרבנן בשבת? על כך כתב: ואם הוא מלאכה דרבנן... חפשתי ומצאתי בבאור הגר"א שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השו"ע שפסק כרבי יהודה היינו בדאורייתא, אבל במלאכה דרבנן רבי יהודה סבר כר"מ.

מכאן נראה שבמלאכות דרבנן אם עבר במזיד המאכל מותר במוצאי שבת מיידית, וכן כתב 'כף החיים'⁹. אומנם ב'ביאור הלכה' עדיין התקשה בדברי הגר"א שהקל במזיד אפילו לו במוצאי שבת, אבל לדינא נראה שבמלאכה דרבנן יש להקל אפילו במזיד שאסור לכולם עד מוצאי שבת ולא יותר. על כן יש לדון על השותל שתילי פרחים בשביעית אם עובר על איסור דאורייתא של הזורע בשביעית או רק על איסור דרבנן, מכיוון שהיום כל הפרחים נשתלים בשתילים ולא בזריעה, ונחלקו הפוסקים אם שתילה אסורה מדאורייתא או מדרבנן.¹⁰ כמו כן אפילו אם נסביר שיש איסור דאורייתא בשתילים בשביעית, הרי כל השביעית בזמן הזה היא איסור מדרבנן, א"כ בוודאי האיסור הוא רק מדרבנן. יש להסיק מהנ"ל שאם נגדיר את הזורע בשביעית כמזיד, בכל אופן במוצאי שביעית הדבר מותר מייד. ויש לציין שייתכן שגם המזיד נחשב כשוגג, כי רוב הציבור אינו יודע מה נכלל באיסורי שביעית ואינו יודע שזריעה אסורה בשביעית, ולפי זה הם שוגגים.

ד. היתר מכירה וגג

עד כאן היה דיוננו רק באיסור ודאי, אבל בכל מקרה שיש בו דעות מתירות במלאכה זו כתב ה'מגן אברהם'¹¹ שאפילו אם עבר ועשה במזיד - הדבר מותר מייד, ולא צריך אפילו לחכות למוצאי שבת. לפי יסוד זה אם המגדל עשה 'היתר מכירה' (אפילו מי שאינו סומך על 'היתר המכירה', כי לשיטתו אסור לעבוד בשביעית בקרקע של גוי), כיוון שיש דעה מתירה - כבר כתב ה'מגן אברהם' שהדבר מותר בשבת עצמה. לפי יסוד זה אפילו

7. שו"ע, או"ח סי' שיח סעי' א.

8. משנ"ב, סי' שיח ס"ק ז.

9. כף החיים, סי' שיח ס"ק ז.

10. עי' שבת הארץ, פ"א ה"ד אות ב-ג, הערה 13-14.

11. מג"א, סי' שכג ס"ק יא.

שנעשה בשביעית במזיד - מותר הדבר מייד, שהרי יש דעה שמתירה ליהודי לעבוד בקרקע לאחר 'היתר מכירה' ואפילו מלאכות דאורייתא. יש להוסיף שדעת 'פאת השלחן' היא שכל מקום שמקורה בגג מותר לזרוע ולשתול בו בשביעית, וא"כ גם לדעה זו הדבר מותר בשביעית, שכן רוב מגדלי הפרחים משתמשים בחממות, ולפי שיטה זו הדבר מותר מייד, ואין צורך לחכות למוצאי שביעית אפילו במזיד, מכיוון שיש דעה מתירה.

ה. דין הפרחים

בנידון הפרחים, כפי שאמרנו, הרי רוב הקרקעות בארץ ישראל מכורות, וכן רוב הפרחים גדלים בחממות, א"כ אין לאסור ממוצאי שביעית ואילך. האיסור לסייע בידי עובדי עבירה משמעותו ההלכתית היא לתת לעבריין אפשרות לעבור עבירה, אבל מנא לן שאיסור 'מסייע' חל בעצם הקנייה במקרה שמעיקר הדין הדבר מותר, והסיוע אינו אלא לעוד שבע שנים, שאז ישתול המגדל בשביעית? ומנ"ל שאנו גוזרים גזרה לעוד שבע שנים על דבר שלא קנסו אפילו במבשל במזיד בשבת?!

המסקנה לדינא היא שאם אדם קנה או הביאו לו פרחים שאינו יודע את מקורם - אין לאסור אותם, ויכול במוצאי שביעית להשתמש בהם לשזירה ולקישוט.

